

**О.М. Яценко, аспірант, кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»**

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

В статті проаналізовано стан та структуру зовнішньої торгівлі України, що характеризується переважно сировинним експортом, низьким рівнем інноваційної діяльності, негативним сальдо торговельного балансу та низькою часткою в структурі світової торгівлі. Виявлено та систематизовано проблеми інтелектуалізації зовнішньої торгівлі, а саме: адміністративно-правові й економічні. Запропоновано чотири напрями її активізації: інституційний; економічний; соціальний; екологічний.

Ключові слова: зовнішня торгівля України, інтелектуалізація зовнішньої торгівлі, проблеми інтелектуалізації, напрями активізації інтелектуалізації.

Постановка проблеми. Низький рівень технологічного розвитку, сировинний характер експортних операцій та слабка інноваційна діяльність призводять до втрати конкурентоспроможності та поступовому падінню частки експорту України у світовій торгівлі. Процес інтелектуалізації, що активно протікає у світовій торгівлі, здатен якісно змінити та модернізувати виробництво та експорт товарів і послуг, що в кінцевому результаті призводить до нарощення обсягів торгівлі та економічного зростання. Однак в Україні даний процес значно гальмується за рахунок ряду причин економічного, політичного та нормативно-правового характеру. В світлі цього необхідним та актуальним є виокремлення проблем, що стоять на заваді розвитку інтелектуалізації зовнішньої торгівлі та, на базі цього, формування пропозицій щодо напрямів її активізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання інтелектуалізації в економічній сфері присвячені праці Полякова О. [16], Кіся С. [14], Ажажи [12], Сардака С. [7], Міхнєвої С. [15].

Формування цілей статті. Метою статті є дослідження проблем та напрямів активізації інтелектуалізації зовнішньої торгівлі України. Мета дослідження зумовила постановку таких завдань: аналіз структури та

динаміки зовнішньої торгівлі України; виявлення та систематизація основних проблем інтелектуалізації зовнішньої торгівлі України; виокремлення напрямів активізації інтелектуалізації зовнішньої торгівлі країни.

Виклад основного матеріалу. Процес інтелектуалізації міжнародної торгівлі має величезне значення для подальшого соціально-економічного розвитку вітчизняної економіки. Нині, Україна значно відстає в економічному розвитку від провідних держав світу, в першу чергу, за рахунок технологічної відсталості. Цей фактор, в свою чергу, значно впливає на структуру зовнішньої торгівлі держави, визначаючи її сировинну спрямованість. В світлі цього доцільно дослідити вітчизняний експорт та його складові. Переважна його частка припадає саме на торгівлю товарами, у 2016 р. вона склала 73 %. Якщо ж розглянути, наприклад, 1995 р., то тут частка торгівлі товарами була ще більшою і становила 83 % (рис. 1).

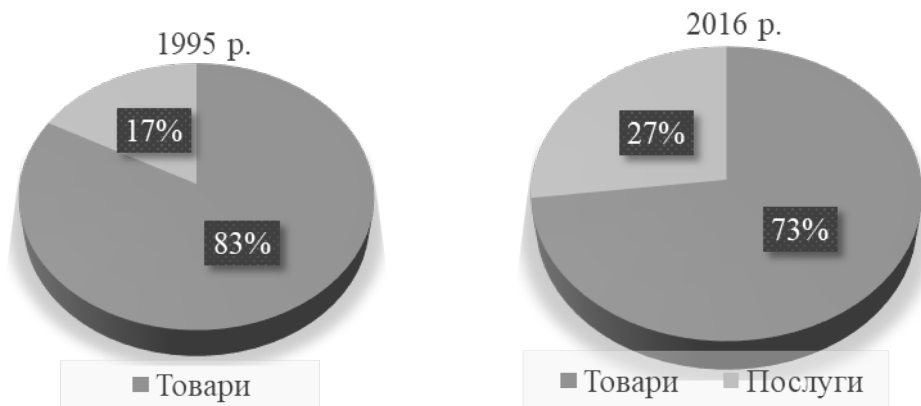

Рис. 1. Структура зовнішньої торгівлі України 1995р., 2016 р., %

Побудовано на основі джерела [2;3].

Частка ж послуг у 2016 р. становила 27 %, в той час, як у 1995 р. 17 %. Тобто, як видно з рис.2, спостерігається тенденція до поступового зменшення частки експорту товарів у структурі торгівлі, на користь збільшення ваги послуг. Розглянемо стан зовнішньої торгівлі України загалом. Держава підтримує зовнішньоторговельні відносини, в межах багатосторонніх та двосторонніх угод, з більшістю країнами світу. Згідно з даними ЮНКТАДу, експорт українських товарів та послуг у 2016 р. склав 45,94 млрд дол. США, з негативним сальдо в розмірі -5,73 млрд дол. США [3]. Така ситуація свідчить про переважання витрат на імпорт над доходами від експорту. Якщо вона триває значний період часу, то це призводить до формування негативного сальдо платіжного балансу,

девальвації національної валюти, кредитної неплатоспроможністю країни, до погіршення добробуту населення та падіння ВВП. В світлі цього доцільно розглянути сальдо зовнішньої торгівлі в окремо розрізі товарів і послуг.

В абсолютному вираженні експорт товарів, у 2016 р. згідно даних Держстату склав 36,36 млрд дол. США, з негативним сальдо в розмірі – 2,88 млрд дол. США [20]. Необхідно додати, що такому становищу сприяв від’ємний чистий експорт по переважній групі товарних позицій представлених згідно класифікації УКТЗЕД, а саме: мінеральні продукти (-5,77 млрд. дол. США), продукція хімічної та пов’язаних з нею галузей промисловості (-4,06 млрд дол. США), полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них (-2,46 млрд дол. США), машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання (-4,25 млрд дол. США), засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби (-2,4 млрд дол. США). Як бачимо, негативне торговельне сальдо (тобто переважання імпорту над експортом) спостерігається, більшою мірою, по високотехнологічній та наукомісткій продукції. Переважна ж частка експорту, близько 70 % це сировинні товари, які складають: продукція АПК, металургійної та хімічної галузей промисловості, мінеральні продукти, деревина, сировина для легкої промисловості [20]. Що ж стосується сфери послуг, то тут слід відмітити наявність позитивного сальдо по зовнішньо-торговельним операціям, у розмірі 4,33 млрд дол. США, основу котрого становили: послуги з переробки матеріальних ресурсів 1,11 млрд дол. США, транспортні послуги 4,14 млрд дол. США, послуги у сфері телекомунікації, комп’ютерні та інформаційні послуги 1,16 млрд дол. США, з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій 0,13 млрд дол. США, послуги з будівництва 0,23 млрд дол. США тощо [19]. Загалом частка України у структурі світової торгівлі, нині, складає всього лише 0,23 % (таблиця).

Що характерно, як в розрізі зовнішньої торгівлі товарами, так і послугами питома вага України є досить незначною, та починаючи з 2010 р. має спадну динаміку. Не дивлячись навіть на позитивне сальдо торгівлі послугами та збільшення питомої ваги експорту, їх частка в світі після 2010 р. починає поступово падати з 0,41 % до 0,25 %. Спадна динаміка спостерігається й щодо частки торгівлі товарами, котра у 2010 р. становила 0,34 %, а у 2016 р. 0,23 %. Зростання відсотку вітчизняного експорту спостерігається лише в сфері сільськогосподарської продукції з 0,11 у 2010 р. до 1 % у 2016 р. від світового обсягу. Частка АПК та харчової промисловості в структурі торгівлі України займає 42 % і є найбільшою з-поміж решти сегментів. Однак, проблемою є те, що основу вище

зазначеного сектору складає сировинна продукція, а саме рослинного походження. Найбільше зростання склав експорт кукурудзи 34,6 %. Слід також відмітити, що Україна займає перше місце в світі з виробництва та експорту соняшникової олії 4,4 млн т [22]. Ключовими ринком збуту даної продукції є Азійський регіон – 45 %, зокрема Китай, Індія та Туреччина. Вагома частка також належить Європейському регіону, зокрема, країнам ЄС 31 %. На Африканський регіон (Туніс, Марокко, Єгипет) припадає близько 15 %. Незначне поживлення спостерігається і в торгівлі з країнами СНД більше 7 %.

Динаміка питомої ваги України у здійсненні глобальної торгівлі 1995-2016 рр., %

Показник	Рік					
	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Частка у світовому експорті товарів та послуг	0,25	0,23	0,33	0,34	0,23	0,23
Частка у світовій торгівлі товарами	0,28	0,24	0,34	0,35	0,22	0,21
Сільськогосподарська продукція	-*	0,03	0,06	0,11	0,93	1,00
Паливо та продукція видобувної промисловості	-*	0,35	0,33	0,26	0,16	0,16
Промислова продукція	-*	1,75	2,75	2,40	0,16	0,14
Частка у світовій торгівлі послугами	0,23	0,25	0,35	0,41	0,26	0,25
Транспортні послуги	0,69	0,84	0,79	0,96	0,60	0,62
Туристичні послуги	0,05	0,08	0,44	0,40	0,09	0,09
Інші комерційні послуги	0,11	0,07	0,11	0,21	0,18	0,17

*- дані відсутні за даний період

Джерело: складено та побудовано автором на основі даних [2; 3; 4; 5; 6; 8; 10; 11].

Щодо питомої ваги України в світовому експорті промислової продукції, то у 2016 р. вона склала всього лише 0,14%, в той час, як у 2010 р. 2,4 %, а у 2005 2,75 % Темпи падіння даного сегменту в порівнянні з 2010 р. склали 94,17 %, а в порівнянні з 2005 р. – 94,9 %. Тобто, за одинадцять років галузь поступово та стабільно занепадає через брак інвестицій та застаріння використовуваних технологій. У структурі вітчизняного експорту продукція металургійної промисловості займає 22,9 %, що на 12 % менше від попереднього року; машинобудування 11,9 % (падіння в порівнянні з попереднім роком склало 9,2 %); деревина та

переробна маса 4,6 % (падіння 3,2 %); різні промислові товари 3 % (приріст 2,5 %), мінеральні продукти 7,5 % (падіння 12 % по відношенню до 2015 р.); легка промисловість 2,6 % (приріст 7 %); продукція хімічної промисловості 5,4 % (падіння 22,7 %). Слід зауважити, що найбільші темпи падіння спостерігаються в сегменті торгівлі хімічною продукцією. Причиною цього є висока її собівартість і низька конкурентоспроможність на світовому ринку. Це, в свою чергу, викликано залежністю від традиційних джерел електроенергії та високих цін на них, відсутністю можливості їх диверсифікації, а також низькими темпами впровадження інновацій. Що є логічним результатом щорічного скорочення витрат на НДДКР від ВВП. Якщо ще в 1997 р. їх розмір, за даними Світового банку, складав 1,19 % від ВВП, в 2005 р. 1,03, у 2010 р. 0,83 %, то у 2016 0,62 %, тоді як в провідних країнах світу: США, Китаї, Німеччині, Нідерландах, Сінгапурі їх рівень складав не менше 2 % від ВВП, а в Японії та Південній Кореї навіть більше 3 % та 4 % відповідно. Тобто, виходячи з вищезазначеного, можемо говорити про низький рівень інтелектуалізації та інноваційно-технологічної модернізації промисловості, та як наслідок, виробничих товарів, що призводить, на ряду з іншими чинниками, до падіння реалізації даної продукції на світовому ринку та її неконкурентоспроможності.

Частка експорту високотехнологічної продукції України в світі складає, за даними Світового банку, 0,05 % та має спадну динаміку. Так, ще у 2010 р. вона складала 0,08 %, а у 2012р. 0,13 %. Не дивлячись на це, питома вага високотехнологічних товарів у структурі вітчизняного промислового експорту поступово зростає і становить 7,27 %, що на 0,76 % більше порівняно з попереднім роком та на 3,54 % в порівнянні з 2005 р. Найбільшу частку у структурі зазначеної вище торгівлі займають наступні товарні позиції за класифікацією УКТЗЕД: електричні машини та обладнання, відео- та аудіоапаратура – 5,2 %; машини, реактори, котли, обладнання 5,2 %, продукти неорганічної хімії 2,5 %. Щодо сальдо зовнішньоторговельного балансу, то воно є негативним та у 2015 р. імпорт високотехнологічної продукції на 5,178 млрд дол. США перевищував експорт. Частка ІКТ у структурі промислової торгівлі у 2016 р. склала всього лише 0,8 %, в той час як ще у 2000 р. вона становила 1,5 %. Причиною цього є, знову ж таки, неконкурентоспроможність вітчизняної високотехнологічної продукції на світовому ринку, сировинна спрямованість товарного експорту, відсутність потужної інноваційно-технологічної бази тощо. Слід також підкреслити, що даний сектор, практично не підтримується на рівні держави, починаючи від фінансування НДР, закінчуючи державними субсидіями та податковими

пільгами. Так, наприклад, лише машинобудівна галузь та хімічна промисловість були забезпечені субсидіями в розмірі 0,7 % від валової доданої вартості та 0,2 % відповідно; з сотні податкових пільг, котрі надаються державою – лише близько третини належить високотехнологічній сфері

Щодо внутрішньої регіональної структури експортно-імпоротної діяльності України, то найбільш результативними регіонами є Київський, Дніпропетровський, Запорізький, Закарпатський, Львівський, Одеський, Донецький, Харківський тощо. Це в свою чергу говорить про внутрішню неоднорідність розвитку вітчизняних регіонів.

Тепер зупинимось більш детально на складових зовнішньої торгівлі послугами. Найбільша частка у структурі вітчизняного експорту припадає на транспортні послуги, частка котрих у світі становить 0,62 %. Частка туристичних послуг складає 0,09 % від світового експорту, інших комерційних послуг 0,17 %, і характеризуються щорічним поступовим зменшенням. Найбільшими торговельними партнерами, котрі імпортують вітчизняні послуги є ЄС 30,5 % (транспортні послуги та інші комерційні послуги, зокрема: консалтингові, комп'ютерні, посередницькі, пов'язані з торгівлею та переробкою товарів для подальшої реалізації закордоном), Росія 31,2 % (транспортні послуги: трубопровідного та заплічного транспорту, ІКТ послуги, наукові та технічні і т.д.), США 7,3 % (повітряного транспорту, консалтингові, комп'ютерні, професійні, інформаційні послуги), Швейцарія – 6,9 % (комп'ютерні, послуги для переробки товарів, консалтингові, транспортні послуги тощо), Туркменістан – 3,5 % (послуги з будівництва) [13]. Найбільша частка у структурі сукупного експорту послуг України належить транспортним послугам 53,7 %, за рахунок вигідного географічного положення; наступними за розмірами сегментами є ІКТ послуги 16,7 %, послуги з переробки матеріальних ресурсів – 11,4 %, ділові послуги – 8,0 % [13]. Щодо інформаційно комунікативних послуг, то їх частка, в більшості своїй, обумовлена найбільшою кількістю інноваційних підприємств в цій сфері 22,1 % від їх загальної кількості. Однак, не дивлячись на це, інноваційна діяльність більшою мірою, здійснюється шляхом придбання різноманітного модернізованого обладнання, машин, програмного забезпечення тощо близько 70% від інноваційних витрат, в той час як на власні НДДКР приходиться всього лише 15 %. Протягом 2016 р. їх здійсненням займалось 972 організації, згідно даних Укрстату, з яких 37,7 % підприємства, 46,6% державні організації, 15,7% вищі навчальні заклади. Також, необхідно відмітити, що майже 89,5% від загального обсягу фінансування наукових розробок відбувається за рахунок власних

коштів; 3,1% за рахунок закордонних інвестицій і близько 2,9% являють собою інші джерела фінансування [16].

В розрізі важливості значення здійснення НДДКР та подальшої капіталізації їх результатів для інтелектуалізації зовнішньої торгівлі України необхідно також звернути увагу на торгівлю правами на об'єкти інтелектуальної власності (ПОІВ). Так, експорт роялті та інших послуг, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності у 2016 р. склав – 0,028 млрд. дол. США, в той час, як їх імпорт 0,31 млрд. дол. США [19]. У світлі цього доцільно розглянути більш детально вітчизняний ринок ПОІВ. В Україні у 2016 р. було подано 4,095 тис. заявок на реєстрацію патентів. Однак слід відмітити, що починаючи з 2000 р. їх кількість поступово падає (рис 2.)

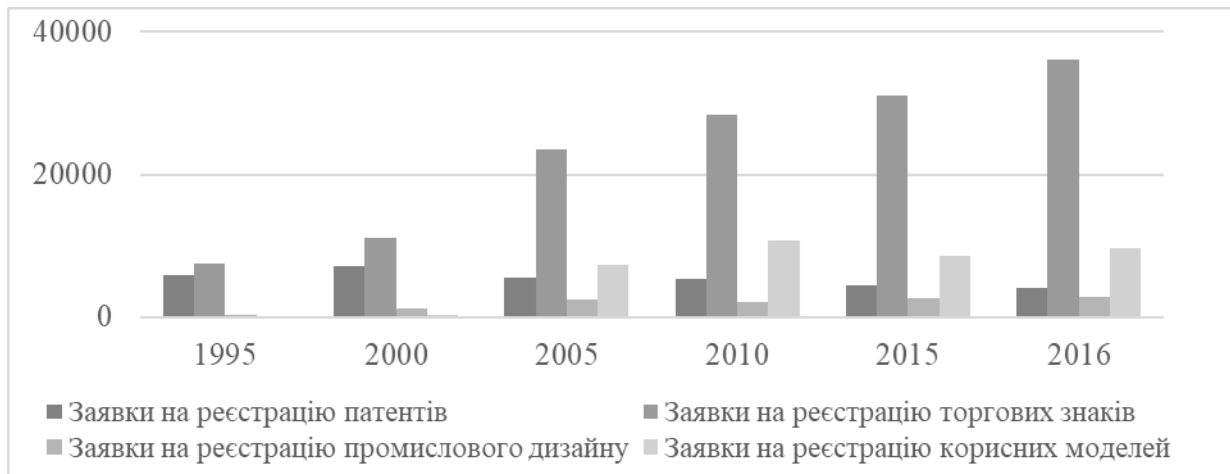

Рис. 2. Динаміка прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні, 1995-2016 рр., шт.

Джерело: побудовано автором на основі [9].

Порівняно з попереднім роком їх обсяг зменшився на 9 %, а в з 2000р. аж на 43 %. Така ситуація, на ряду зі скороченням частки високотехнологічної продукції має несприятливий характер, оскільки є яскравим свідченням гальмування інноваційних процесів та інтелектуалізації міжнародної торгівлі. В той час, як світові тенденції показують щорічне зростання кількості поданих заявок на отримання патентів, що говорить про нові відкриття, створення, модернізацію та трансформацію об'єктів торгівлі, вітчизняна продукція все більше стає неконкурентоспроможною, що призводить до падіння її експорту. В Україні всього лише 18,4 % підприємств займаються інноваційною діяльністю, решта 81,6 % компаній з різних причин (наприклад,

відсутність креативних ідей, несприятливі законодавчі акти, висока конкуренція, брак коштів) її не здійснюють. Серед вітчизняних заявників на реєстрацію винаходів 54 % являють собою юридичні особи та 46 % фізичні. серед закордонних – 96,5 % припадає на сегмент юридичних осіб, а 3,5 % – відповідно, посідають фізичні особи [18].

З-поміж нерезидентів, найбільшу кількість заявок на реєстрацію патентів було подано представниками США, Японії, Франції, Німеччини, Великобританії, Люксембургу, Нідерландів, Швейцарії, Росії.

Ще одним важливим індикатором протікання процесу інтелектуалізації є реєстрація корисних моделей. У 2016 р. кількість поданих заявок у цій сфері зросла на 10,9 % в порівнянні до попереднього року. Сукупна частка національних заявників склала 99,1 %, іноземних 0,9 %. Співвідношення між юридичними та фізичними особами складає 66,8 % й 33,2 % відповідно. Найбільша частка серед іноземних заявників 33 % належить Росії, не дивлячись навіть на падіння в розмірі 26 % в порівнянні з 2015 р. Серед решти країн можна виділити Білорусь, Великобританію, Австрію, Естонію. Необхідно підкреслити, що Україна входить до п'ятірки світових лідерів з зареєстрованих заявок на корисні моделі, займаючи четверте місце й обійшовши навіть Південну Корею. Її питома вага у світовому обсязі у 2016 р. дорівнювала 0,62 %, в той час як, наприклад, частка Китаю, котрому належить першість в зазначеному сегменті, складає 0,9 %. Найбільша кількість заявок припадає на галузь машинобудування 39,8 %, інші неklasифіковані галузі 26,2 % й інші галузі 12,5 % [18].

Якщо порівнювати обсяги подання заявок на реєстрацію корисних моделей та патентування винаходів між науковими установами та закладами освіти, то останні майже в 2 рази активніші, про що говорить 4,408 тис. поданих заявок, проти 2,235 тис., що надійшли від наукових організацій. Якщо ж говорити про співробітництво промислових компаній з науково-освітніми закладами з метою впровадження інновацій, то воно є вкрай нерозвиненим. Про це свідчить той факт, що лише 8,4 % вітчизняних підприємств, котрі займаються інноваційною діяльністю, співпрацюють з зазначеними організаціями.

Поряд з тим, до результатів інтелектуальної діяльності відносяться також промисловий дизайн, торгові знаки. Найбільшу кількість заявок в Україні було подано на реєстрацію товарних знаків 36,068 тис. шт., що складає 69,1 % від сукупної кількості заявок. Темпи зростання в зазначеному сегменті склали 20 %, в тому числі за рахунок національних заявників, кількість яких зросла на майже 23 % в той час як іноземних всього на 3%. Загалом, питома вага серед поданих заявок належить

вітчизняним заявникам 88 %, з-поміж котрих 54 % фізичні особи, 46 % юридичні. Серед іноземних заявників близько 98 % складають юридичні особи, а їх сукупна частка в загальній кількості поданих заявок на реєстрацію торгових знаків складає 12 %. Найбільший їх обсяг припадає на США, Індію, Кіпр, Росію, Швейцарію, Німеччину, Південну Корею, Китай, Туреччину, Естонію, Іспанію та Великобританію. Найбільша кількість заявок за видами діяльності припадає на сферу наукових досліджень, будівництво та інфраструктуру, сільськогосподарську продукцію.

Обсяг заявок на промислові зразки складає 2,904 тис. шт., що на 10,9% більше від 2015 р., з них 69 % було подано юридичними особами й 31% фізичними особами. Співвідношення кількості національних та іноземних заявників складає 88 % та 12 % відповідно. До найбільших закордонних подавачів відносяться: Росія 37%, Швеція 23%, Естонія 5 %, Франція 4 %, Кіпр 3 %, США 3% тощо. Найбільшу кількість заявок на реєстрацію корисних моделей було подано в сфері дозвілля та освіти, реклами, пакування, текстиль та аксесуари, будівництво тощо.

Загалом, сукупний обсяг заявок на реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності поступово зростає: якщо ще у 1995 р. було всього подано 13,854 тис. заявки на реєстрацію, то у 2016 р. їх кількість сягнула 52,651 тис. штук. Наявність такої позитивної динаміки необхідно закріпити та поглиблювати. Адже низький рівень державної підтримки та неефективні заходи стимулювання інноваційної діяльності значно гальмують процес інтелектуалізації зовнішньої торгівлі України. На відміну від провідних країн світу, національні органи влади приділяють достатньо мало уваги даному питанню, продовжуючи лобіювати лише власні інтереси. Відсутність національних стратегій, програм і проектів із зазначеного напрямку призводить до невизначеності вектору розвитку та передбачає відсутність конкретних адміністративно-правових заходів, покликаних створити ефективне підґрунтя для подальшого розвитку та протікання інтелектуалізації зовнішньої торгівлі України. Нині, існує поки що лише декілька недосконалих механізмів правового регулювання, котрі спрямовані на об'єкти інтелектуальної власності (патентування, ліцензування тощо) та декілька економічних механізмів покликаних стимулювати інноваційну діяльність (вибіркові податкові пільги та часткове мінімальне субсидювання). Щодо нормативно-правових актів, котрі б безпосередньо регулювали процес здійснення інтелектуалізації, зокрема зовнішньої торгівлі, то вони взагалі відсутні. Така ситуація може мати негативні наслідки не лише для здійснення зовнішньо-торговельної діяльності, а й для національної економіки загалом. Падіння світового

попиту на продукцію базових галузей промисловості, що має прояв у зниженні щорічного обсягу вітчизняного експорту, є наслідком інноваційної відсталості та використання застарілих технологій, що значно її здорожує та робить неконкурентоздатною, як за рахунок високих цін, так і за рахунок більш низької якості. Яскравим прикладом, як інновації впливають на збільшення обсягів торгівлі є їх застосування у вітчизняному аграрному секторі. Новітні технології дозволили підняти рівень сільськогосподарського експорту до 42%, не дивлячись навіть на його сировинну спрямованість. Однак, проведення масштабної модернізації економіки та переведення її на новий виток інноваційно-технологічного розвитку вимагають залучення значних коштів. Тут постає наступна проблема інвестиційної привабливості України. Згідно з рейтингом Світового банку щодо ведення бізнесу наша держава посідає 80 місце серед 190 країн світу [1]. Нестабільна політична ситуація, військові дії на сході України, нестабільна економічна ситуація все це мінімізує довіру інвесторів до вкладання коштів у вітчизняну економіку.

Отже, в світлі сказаного, можемо систематизувати наступні проблеми здійснення інтелектуалізації зовнішньої торгівлі України:

- Адміністративно-правові: відсутність повністю гармонізованої законодавчої бази відповідно до загальноприйнятих світових стандартів, норм і принципів; відсутність державних структур, що були б відповідальні за формування векторів здійснення інтелектуалізації зовнішньої торгівлі та їх контролю, відсутність національних програм та стратегій розвитку інтелектуалізації ЗТ, як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях;

- Економічні: відсутність захисту національних товаровиробників та експортерів високотехнологічної продукції, слабе кредитування та субсидювання вітчизняних суб'єктів, котрі здійснюють інноваційну діяльність тощо.

Виходячи з вищезазначеного, з метою поліпшення ситуації, що склалася, для України політика активізації інтелектуалізації зовнішньої торгівлі має відбуватись за наступними напрямками:

1) Інституційний: полягає в розробці ефективної гармонізованої системи національного законодавства та політико-правової інфраструктури, на базі котрих будуть впроваджені національні стратегії й програми сприяння й розвитку інтелектуалізації, механізми забезпечення та контролю за її протіканням.

2) Економічний: має бути сформована система фінансування (пільгове оподаткування та кредитування, надання субсидій та захисту

національних експортерів і виробників наукомісткої високотехнологічної продукції;

3) Соціальний: передбачає ефективну законодавчу базу в сфері захисту авторських прав; популяризацію вищої освіти та підвищення її якості; збільшення попиту, за рахунок розвитку інноваційної діяльності, на працівників наукомістких галузей;

4) Екологічний: активне впровадження інновацій, котрі забезпечують збереження природних ресурсів й екосистеми.

Щодо інституційного напрямку забезпечення інтелектуалізації зовнішньої торгівлі, то слід відмітити, що нині існує ряд законів, що діють в Україні, наприклад ЗУ «Про інноваційну діяльність», «Про наукові парки», «Про авторське право та суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про захист персональних даних», «Про інформацію», «Про зв'язок», «Про електронні документи та електронний документообіг», Про електронний цифровий підпис», «Про телекомунікації», «Про електронну комерцію» тощо, і декілька відповідних стратегій: «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні», «Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2015 р.» всі вони мають опосередкований вплив на досліджуваний процес, що викликає необхідність розробки та впровадження нормативно-правових актів прямого, безпосереднього впливу на даний процес.

Екологічний напрям забезпечення інтелектуалізації МТ викликаний обмеженістю ресурсів та необхідністю пошуку нових альтернативних джерел енергії, а, також, експорту екологічної продукції, котра не буде завдавати шкоди екосистемі. Це, в свою чергу можливе за рахунок активного впровадження інновацій, підґрунтям для котрих слугують соціальний та економічний напрями розвитку інтелектуалізації зовнішньої торгівлі України. Іншими словами, необхідною умовою стають якісна вища освіта та фінансово-економічне забезпечення.

Висновки. Згідно проведеного аналізу стану і структуру зовнішньої торгівлі України, було виявлено основні тенденції та характеристики, що полягають у переважанні імпортних потоків над експортними, низькій частці у вітчизняному експорті продукції переробної та високотехнологічних галузей, у низькому рівні продукування нових технологій. На основі цього було встановлено й систематизовано ряд проблем, котрі можна поділити на адміністративно-правові, що пов'язані з недосконалою нормативно-правовою базою, частково гармонізованою правовою системою, відсутністю національних структур регулювання процесу тощо; та економічні недосконалість інструментарій економічного

впливу на розвиток інноваційної діяльності, захист і фінансування національних експортерів високотехнологічних товарів і наукомісткої продукції тощо. На базі зазначених та обґрунтованих проблем, були надані пропозиції щодо активізації інтелектуалізації ЗТ України, що проявляються в чотирьох напрямках: 1) інституційний, що полягає в поліпшенні політико-правової інфраструктури в досліджуваній сфері; 2) економічний що полягає в захисті національних виробників та експортерів інноваційного сектору; 3) соціальний поліпшення та забезпечення якісної вищої освіти, як запоруки економічного зростання та добробуту населення; 4) екологічний провадження інновацій, з метою захисту екологічної системи.

Бібліографічний список: 1. Doing Business 2017 [Електронний ресурс] // International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf>. 2. Goods and Services (BPM5): Exports and imports of goods and services, annual, 1980-2013 (Discontinued) [Електронний ресурс] // UNCTADSTAT – Режим доступу до ресурсу: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=25116>. 3. Goods and Services (BPM6): Exports and imports of goods and services, annual, 2005-2016 [Електронний ресурс] // UNCTADSTAT – Режим доступу до ресурсу: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=89795>. 4. International trade statistics 2001 [Електронний ресурс] // World Trade Organization. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2001_e/its01_toc_e.htm. 5. International trade statistics 2006 [Електронний ресурс] // World Trade Organization. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2006_e/its06_toc_e.htm. 6. International Trade Statistics 2011 [Електронний ресурс] // World Trade Organization. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its11_merch_trade_product_e.pdf. 7. Sardak S. National economies intellectualization evaluating in the world economy / S. Sardak, A. Samoilenko // Економічний часопис – XXI. – 2014. – № 9–10(2). – С. 4–7. 8. Statistics Database [Електронний ресурс] // World Trade Organization – Режим доступу до ресурсу: <http://stat.wto.org/StatisticalProgram/WSDBStatProgramHome.aspx?Language=E>. 9. WIPO IP Statistics Data Center [Електронний ресурс] // WIPO. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www3.wipo.int/ipstats/index.htm?tab=patent>. 10. World Trade Statistical Review [Електронний ресурс] // World Trade Organization. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2017_e/

- wts2017_e.pdf. 11. World Trade Statistical Review 2016 [Електронний ресурс] // World Trade Organization. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2016_e/wts2016_e.pdf.
12. Ажажа М.А. Інтелектуалізація економіки: інноваційний і людський потенціал в умовах глобалізації / М.А. Ажажа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/Vnulp/Ekonomika/2008_628/02.pdf. 13. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2016 році [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 14. Кісь С.Я. Проблеми інтелектуалізації розвитку соціально-економічних систем [Текст] / С.Я. Кісь // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 18. – № 1. – С. 25-33. 15. Міхньова С.Г. Інтелектуалізація економіки: інноваційне виробництво та людський капітал / С.Г. Міхньова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.harmony.com.ua/text/2216.html>.
16. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України за період 2014-2016 років¹ (за міжнародною методологією) [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 17. Поляков О.М. Сутність та прояви інтелектуалізації світогосподарського розвитку / О.М. Поляков // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 3. – С. 84-88.
18. Промислова власність у цифрах Показники діяльності Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» за 2016 рік [Електронний ресурс] // державна служба інтелектуальної власності України державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності». – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.uipv.org/i_upload/file/promvlasnist-2016.pdf. 19. Структура зовнішньої торгівлі послугами за 2016 рік [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 20. Тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=354d699d-4648-4112-a81a-919a80555fb7&tag=TendentsiiRozvitkuZovnishnoiTorgivliUkrain>.
21. Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2016 році (уточнені дані) [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 22. Україна в 2016 році збільшила виробництво соняшника на 22% [Електронний ресурс] // Інформаційне агентство УНІАН. – 2017. – Режим доступу до ресурсу:

<https://economics.unian.ua/agro/1781202-ukrajina-v-2016-rotsi-zbilshila-virobnitstvo-sonyashnika-na-22.html>.

Яценко А.Н. Проблемы и направления активизации интеллектуализации внешней торговли Украины. В статье проанализированы состояние и структура внешней торговли Украины, которая характеризуется преимущественно сырьевым экспортом, низким уровнем инновационной деятельности, отрицательным сальдо торгового баланса и низкой долей в структуре мировой торговли. Выявлены и систематизированы проблемы интеллектуализации внешней торговли, а именно: административно-правовые и экономические. Предложено четыре направления ее активизации: институциональный; экономический; социальный; экологический.

Ключевые слова: внешняя торговля Украины, интеллектуализация внешней торговли, проблемы интеллектуализации, направления активизации интеллектуализации.

Iatsenko O. Problems and directions of intensification of intellectualization of foreign trade of Ukraine. The article analyzes the state and structure of Ukraine's foreign trade, which is characterized mainly by raw materials exports, low level of innovative activity, negative trade balance and a low proportion in the structure of world trade. Identified and systematized problems of intellectualization of foreign trade: administrative and legal, economic. Four directions of its activation are proposed: institutional; economic; social; ecological.

The low level of technological development, the raw material nature of export operations, and weak innovation activities lead to the loss of competitiveness and a gradual drop in Ukraine's share of exports to world trade. The process of intellectualization, which is actively taking place in world trade, is capable of qualitatively changing and modernizing the production and export of goods and services, which ultimately leads to increased trade and economic growth. However, in Ukraine, this process is significantly slowed down due to a number of reasons for economic, political and regulatory nature. In light of this, it is necessary and relevant to identify the problems that hinder the development of the intellectualization of foreign trade and, on the basis of this, the formation of proposals on the directions of its revitalization.

Key words: foreign trade of Ukraine, intellectualization of foreign trade, problems of intellectualization, directions of activation of intellectualization.

Стаття надійшла до редакції: 13.01.2018 р.